

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд
за придобиване на образователна и научна степен „Доктор”,
в научна специалност „Изкуствознание и изобразителни изкуства”
тема на дисертацията
„Дизайн на опаковки при изделия за деца. Проблеми при конструктивното
и графично изграждане на опаковката”
разработена от Марта Панайотова Маджарова
научен ръководител доц. д-р Арсен Минков

рецензент проф. Георги Асенов Гиков
научна специалност 05.08.04. „Изкуствознание и изобразителни изкуства”
Дизайн за детската среда

Дисертационния труд е обсъден и предложен за защита на заседание на факултет за „Приложни изкуства” към катедра „Дизайн за детска среда” на 31.03.2016 год. в НХА. Решението на катедрата е прието на съвет на факултет „Приложни изкуства” на 17.05.2016 год. и е насочено за защита пред специализирано жури.

Представения от докторантката дисертационен труд на тема „Дизайн на опаковки при изделия за деца. Проблеми при конструктивното и графично изграждане на опаковката”, книжно тяло с общ обем 307 страници, от които 259 стр. текстова част, структурирана в; увод, три глави и заключение, приноси и библиография и приложение с илюстративен материал (48 стр. с 178 образци), доказва задълбочена научно-изследователска и анализаторска работа, добре структурирана в логична последователност.

Изследването на дисертационния труд обхваща хронологично проследяване и синтезиране на информацията от възникването на първите приспособления за опаковане до създаване на съвременната опаковка на изделия за деца.

Избраната тема е актуална, като рядко застъпена в специализираната литература на български език, и особено като задълбочено научно изследване, има научно-практически характер и е значима, както от гледна точка на теоретичното изследване, така също и за практическата работа при обучението на студенти в областта на дизайна за детската среда.

Детското сетивно възприятие е различно от това на възрастните и е необходимо специализирана информация за създаването на добър дизайн на изделията, както и техните опаковки предназначени за детска среда, през различните етапи от тяхното развитие.

Още в началото виждаме ясно формулирана докторската теза, запълване липсата на специализирани издания, конкретно насочени към дизайнерските проблеми, свързани с проектиране на опаковки на стоки за деца. Добре са обосновани целите и задачите на дисертационния труд и са набелязани средствата за тяхното изпълнение, а методиката, която е използвана е комплексна. Това подпомага проследяването им и анализа при подробния прочит на представените материали. Текстовата част е подкрепена сполучливо с таблици и адекватно подбрани цветни илюстрации на дизайнерски решения.

В труда е обработена и анализирана значителен обем разнообразна информация. Големия брой позовавания и цитати е доказателство за възможностите на Марта Маджарова да открива, систематизира и да си служи с различна научна литература и други източници, касаещи изследването по избраната тема и водещи до логични и правилни изводи.

Представените публикации изнесени, като доклади на научни конференции, също показват задълбочена изследователска дейност.

Добре се вписва в структурата на дисертационния труд, задълбочения исторически преглед базирайки се на археологически артефакти, при изследването на които съпоставя сходни функции в природата при флората и фауната. Анализирайки традиционните опаковки от естествени материали, търси аналози, като функции в съвременните опаковки, изработени със съвременни технологии и материали.

Много добре изведената формулировка на същността на съвременната опаковка е довела до правилен анализ на интересни артефакти, а именно; още преди 5000 години при Шумер се открива идентификация на продуктите и производителя и стандартизация на стоковото производство и опаковъчните изделия, както и опаковки за еднократна и многократна употреба и други подобни факти.

В логиката на изследването докторантката анализира факторите водещи до разширяване на функциите на опаковката и е подчертана ролята на все по-ускореното развитие на науката, техниката, технологиите и новите материали, рефлектирайки в дизайнерската практика, икономиката и социалните взаимоотношения.

Развивайки докторската теза, със задълбочено внимание са анализирани едни от най-емблематичните опаковки за стоки за деца. Съпоставени са тенденциите и достиженията на българските изделия с тези на световната индустрия и са изведени обстойни изводи. Отбелязва добрите постижения на българските опаковъчни изделия, въпреки някои недостатъци при средствата за печат. Характерно е липсата на рекламиране на фирмата производител и манипулативното въздействие на визията на опаковките и някои символи с политическо значение върху тях, за изграждане на манталитета на бъдещите членове на социалистическото общество.

Стигайки до заключението, че в световната практика се забелязва известно изместване на същинската функция на опаковката, тя цитира максимата; „Опаковката продава”.

Първа глава завършва с добре изведени и формулирани изводи, като е изтъкнато, че до края на петдесетте години на ХХ век, въпросите със специфичните проблеми при дизайна за опаковките за стоки за деца, не е достатъчно засегнат. След този период се появяват някои емблематични образци, които са водещи и актуални и до днес. Забелязва се тенденция към разширяване на стандартните функции на опаковката и прерастването ѝ в част от самата игра.

В началото на втора глава виждаме въведени основни понятия в областта на опаковката – определение, характеристика и предназначение. Така формулираната същност на опаковките, според различни критерии, функции, материали, потребителски качества и др. говори за задълбочено навлизане в тематиката на разработваната дисертация.

Ясно е очертана тенденцията, че при съвременните опаковъчни средства за изделия предназначени за деца, въпреки голямото разнообразие, те имат определена специфика, като дизайн, по отношение на материал, конструкция, форма, графично оформление и образна характеристика, съобразени с особеностите на психо-емоционалното и функционално развитие на децата от различните възрастови групи.

Изследвани са подробно и са класифицирани опаковъчни средства за детски изделия според материала и технологията, чрез която са изработени. Анализа е проведен

задълбочено за всеки вид материал, със съответната конструкция, форма и визуални качества. Не е спомената технологията вакуумиране, при опаковки от пластмаса, която е изключително често използвана, самостоятелно и в съчетание с картон, а опаковъчните средства от хартия са много обстойно анализирани. Изтъкнато е – новите материали и технологии водят до нови нестандартни решения, както като конструкция, форма и визия, така също и биоразложими материали или такива с възможност за пълно или частично рециклиране, съобразени с проблемите стоящи пред устойчивия дизайн.

При характеристика и класификация на опаковките според тяхната форма, виждаме същностни дизайнерски проблеми; формоизграждане, пропорциониране, цетова хармония, образна характеристика и информационна изразителност и други средства за създаване естетиката на опаковъчните средства предназначени за детски стоки.

Посочени са и задължителните стандарти, изисквания и правила с международно действие, въведени поради завишените критерии към стоките предназначени за деца, с оглед тяхната безопасност.

Констатациите, твърденията и заключенията от изследванията и анализа са удачно защитени, чрез посочени примери от богатия илюстративен материал. Тук смятам за преекспониран примерите от Барби културата, тъй като очевидни са преди всичко комерсиалните цели на производителя и опаковките и продуктите в тях определено изграждат консуматорски манталитет у подрастващите, а това е в противоречие с новите тенденции при дизайнерската практика, ориентирана към устойчивия дизайн, и екологичните проблеми пред човечеството.

Втора глава завършва с обстойни, логични и добре обосновани изводи по всички точки и подточки от структурата на изложението. Подчертана е тенденцията на ускорено навлизане на дизайна, специализирано насочен към проектиране на опаковъчни изделия за стоки за деца, което води до разнообразяване на функцията, конструкцията и формата на опаковките.

Като логично продължение на изводите от предшестващата глава на дисертационния труд, Марта Маджарова разглежда опаковката като средство за визуална комуникация. Това е логично като се има предвид, че човек получава 85% от информацията за заобикалящата го среда чрез зрението. В процесът на изследването е разгледан сериозния теоретичен труд на американския дизайнер Донис Дондис за визуалната комуникация и особено формулираните от него пет основни елемента; подател, съобщение, среда за разпространение, приемник, (в случая биполярния модел дете – родител или възрастен) и обратна връзка, отнесени за постигане на ефективна графична комуникация в дизайна на опаковката. Разгледани са и основните принципи на композицията, категориите, качествата и средствата, използвани при графичното оформление на опаковката, като способности за привличане. Компетентно са изследвани и анализирани различните видове шрифтови гарнитури, най-често използвани при опаковките на стоки за деца.

Много задълбочено е изследвано въздействието на цетовия спектър върху функционалното състояние на организма, физическото и психическо здраве на човек. Анализирани са разликите във възприятието при възрастните и децата. Приведени са медицински факти и много примери от изследванията на световно известни учени, работили в областта. Проследено е развитието на цетоусещането при децата в различните възрастови групи, като физично и психоемоционално въздействие и преминаването на зрителния процес в умозрителен. При анализа на развитието на зрително-двигателните връзки съпоставя изискванията към дизайна на опаковките за стоки за деца с образците от приложението. Добро решение са цитираните цетови диаграми за трите основни възрастови групи и изготвената таблица.

Подчертава добрите решения при образците от илюстративния материал и анализира качествата им, съпоставяйки функционалната аналогия между ирачките и техните опаковки. Изброените анализи са сериозна защита на докторската теза. Не е пропусната и важната роля на ергономията при проектирането на опаковъчни изделия, които отговарят на анатомо-физиологичните особености на детето от съответната възрастова група, и положителното влияние оказващо за доусъвършенстване на неговия сензорно-моторен апарат и асоциативното му мислене.

Констатираните от анализа факти са убедително подкрепени с цитираните от илюстративния материал образци на опаковки на игри и играчки, зърнени храни, сандвичи, бисквити, бомбони, дрехи, обувки, шампоани, детска козметика и др.

В тази глава компетентно са класифицирани опаковките по функциите, които изпълняват; защитна, бариерна срещу външни и вътрешни вредни действия, комбинирани фактори, условия при цикъла на опаковането, разпределението, транспортирането и реализацията на стоката, информационно-познавателна, рекламна и естетическа функция, също така за стифициране, потребителска, универсална, за еднократна и многократна употреба, специална и други функции.

С особено внимание са изследвани от дизайнерска гледна точка, иновативните решения, които на базата на стандартна по форма и конструкция опаковка е превърната в нестандартна, опаковки с нестандартно функционално предназначение, интерактивни опаковки, с атрактивна визия, впечатляваща детето и с допълнителна игрова функции, например елементи на конструктор, което е типично при някои опаковки за детски стоки и не се срещат при тези за възрастни. Прави добро впечатление отличното формулиране на термина интерактивност при опаковките и ползите от извършваните от детето действия, стимулиращи неговите сетива и развитие.

Формулирането на тенденциите е подкрепено с правилно подбрани многобройни цветни илюстрации на образци, някои от които са носещи престижни международни награди за най-добър дизайн.

Засягайки екологичния проблем с околната среда, докторантката разглежда типични примери от така наречения устойчив дизайн. Опаковки, които се превръщат изцяло в елементи на игровия процес, биоразградими опаковки, вещи с нова функция чрез редизайн и разбира се с възможност за рециклиране. Подчертано е че, подобни разработки играят положителна роля върху възпитанието на детето, трудовите навици и старанието, развиват креативността му и изграждат манталитет с правилно отношение към околната среда, а също така се явяват като провокация към дизайнерите работещи в тази област на дизайна и водят към иновативни решения. Като добър пример тук са споменати и опаковките на българската фирма Тотепоте.

В последния раздел на трета глава е разгледан проблема с модата и манипулативното ѝ влияние върху масовия потребител. Модата влияе на индустрията, културния обществен и личен живот на съвременния човек особено в консуматорските общества. Визуалната комуникация се определя от модните тенденции и играе съществена роля във формирането личността на отделния индивид. Констатацията е правилна и е особено значима за опаковъчните изделия на стоки за деца и както докторантката основателно отбелязва „Следвайки модните тенденции опаковката е в състояние да манипулира потребителя, дете родител (възрастен), в положителен или отрицателен смисъл...” В този раздел е направен сериозен критичен анализ на опаковки от представените образци, които са неприемливи и неподходящи за определени възрастови групи, които поради липса на изградени критерии у децата, могат да бъдат лош пример за подражание и лошо възпитание.

Разработения дисертационен труд завършва с добре формулирани и подробни обобщени изводи, структурирани по главите от изложението. Счита че изводите са

правилни и добре обосновани. Изследването доказва, че сведенията за опаковъчния дизайн, предназначен за стоки за деца са твърде оскъдни, което защитава сполучливия избор на докторска теза. Ясно е очертана съществената разлика в дизайнерския подход при опаковките за стоки за възрастни и деца, а именно – съобразени с особеностите на сетивното възприятие, двигателното, физическото, нервно-психично и емоционално развитие на детето, характерно за съответната възраст и съобразени с фактора безопасност. Характерни са нестандартни и интерактивни опаковки с допълнителни функционални възможности, което липсва при опаковките за възрастни потребители.

Считам така формулираните в края на дисертационния труд изводи, са правилни и отговарят на реалностите.

Забележка, като стилистика така формулирани, някои от изводите звучат като препоръки а не като изведени тенденции след проведеното изследване и анализ на съществуващите образци.

Относно декларираните научни приноси, смятам, че са научно-приложни, тъй като нямат качества за научна новост. Особено достойнство на труда е първото появяване на български на теоретично изследване по темата; връзката - продукти на опаковъчния дизайн и етапите от развитието на децата; влиянието на опаковка върху биполярния модел - потребител – дете-родител; и пр.

Сложността и многоплановостта на проблемите, които е трябвало да се проследят и формулират, на базата на значителния обем богат фактологически информационен материал, събран, систематизиран и анализиран, многобройните визуални илюстрации в приложението, поясняващи текстовата част и поддържащи констатациите, говори за отговорността и възможностите на докторантката. Дисертационния труд може да бъде добро учебно помагало при обучението на студенти по дизайн за детската среда. Също така може да се яви, като основа за бъдещи изследвания и дисертационни разработки, с по-стеснена тематика. За отпечатването му, би трябвало да претърпи една по-прецизна редакция, за да не се явяват такива изрази, като „да се принтира дизайн...”, „дизайна е богато илюстриран...”, „текстилните материали имат печатни свойства...”, ”форма, конструкция и дизайн...” и т. н.

Представения автореферат отразява коректно смисъла, структурата и съдържанието на дисертационния труд. В него са отбелязани и доклади изнесени от авторката на научни конференции, в периода 2012 год.- 2014 год., повечето от които касаят проблемите изследвани в дисертацията.

Въз основа приложените от докторантката, различни методи на изследване правилно приведени примери, направените обобщения и изводи, считам че представения дисертационен труд отговаря на ЗРАСРБ и правилника на НХА за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя положително.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури, също да гласува положително и да присъди на Марта Панайотова Маджарова, образователната и научна степен „Доктор” по научна специалност 05.08.04. ”Изкуствознание и изобразително изкуство”, професионално направление „Дизайн за детска среда”.

25.09.2016год.

София

Рецензент проф. Г. Гиков